

گزارش شاخص ملی توسعه ایران

(ویژه سیاست گزاران)

توسعه ایران در یک نگاه

کجا بودیم؟ کجا هستیم؟ کجا خواهیم بود؟

مقدمه

این گزارش که چکیده‌ای از مهمترین یافته‌های گزارش شاخص ملی توسعه است؛ ویژه مطالعه و استفاده سیاست گزاران، مدیران و برنامه‌ریزان توسعه در ایران تنظیم شده است. یافته‌های این گزارش محصول بررسی دقیق مهمترین شاخص‌های جهانی توسعه و در نهایت تجمیع، نقد، و تحلیل آماری یافته‌های ۱۳ کلان شاخص، ۱۲۴ زیرشاخص و ۷۳۴ نماگر توسعه در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیست محیطی و توانمندی فردی است. محصول نهایی این گزارش طراحی یک فراشاخص توسعه است که کشورهای جهان را بر اساس وضعیت‌شان در ۱۲۴ زیرشاخص توسعه رتبه‌بندی و دسته‌بندی می‌کند.

هدف این پروژه بازنمایی جایگاه ایران در جهان، شناسایی نقاط ضعف و قوت تجربه توسعه در ایران، و شناخت مسیر کارآمد توسعه برای ایران است. در نسخه‌های بعدی این گزارش در سال‌های آینده در نظر داریم توسعه ایران را به کمک یک شاخص ملی خودساخته توسط پویش فکری توسعه در واحد رصدخانه توسعه تحلیل و ارزیابی کنیم. همینطور در فاصله انتشار گزارش‌های سالیانه، این مجموعه مقالات، ویدیوها و وبینارهایی جهت آشنایی مخاطبان با شاخص‌های توسعه و رصد مداوم توسعه ایران منتشر خواهد کرد.

توسعه چیزی نیست مگر بهبود شرایط زندگی برای تک تک شهروندان و رفع نیازهای ملی یک جامعه. پویش فکری توسعه، توسعه را اینگونه تعریف می‌کند:

توسعه، فرایند شکل‌گیری ساختارهای نهادی است که منجر به ایجاد رفاه پایدار و توزیع نسبتاً عادلانه آن در سطح جامعه با هدف توانمندسازی همه افراد جامعه می‌شود، به طوریکه هیچ محدودیت درونی (نیاز اولیه رفع‌نشده) یا هیچ محدودیت بیرونی (آزادی‌های سلب شده) افراد را از انتخاب آزادانه و مختارانه فرصت‌های خودشکوفایی محروم نکند.

ماموریت این گزارش ارائه تصویری واقع بینانه، بدون اغراق و جهت‌گیری، و با تکیه برابر بر دستاوردها و نداشته‌های ایران در مسیر توسعه است. ما امیدواریم مأموریت تعیین شده قدمی در راستای آگاهی بخشی به جامعه علمی و

دانشگاهی کشور و همچنین ابزاری جهت بهبود سیاست گذاری‌ها و اولویت سنجی‌های مسئولین و برنامه ریزان توسعه در ایران باشد.

برای دسترسی به نسخه کامل این گزارش به لینک زیر رجوع کنید:

<https://pooyeshfekri.com/rasadkhane/sources>

«ما نمی‌توانیم مدیریت کنیم آنچه را که نتوانیم اندازه‌گیری کنیم»

پیتر دراگر

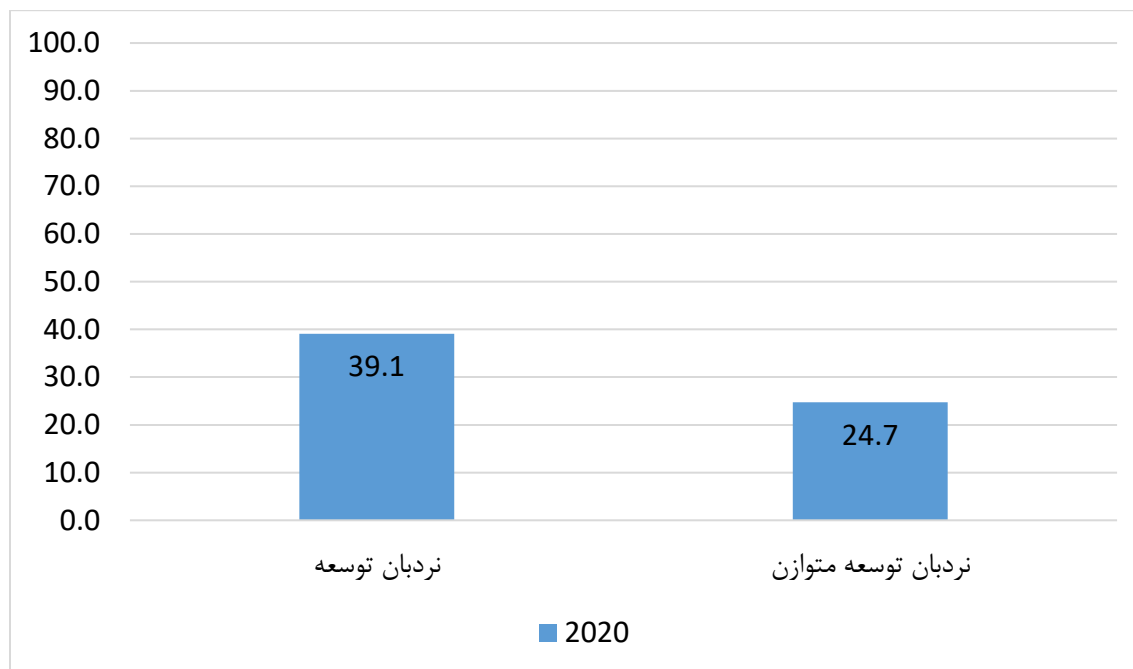
فراشاخص توسعه

کشورهای توسعه یافته		کشورهای پیشرو در توسعه		کشورهای آستانه ای توسعه		کشورهای توسعه در وضعیت هشدار		کشورهای توسعه در وضعیت خطر						
1	Switzerland	83.0	24	Malta	71.8	49	Mexico	60.6	93	Kyrgyz Republic	50.8	131	Madagascar	42.9
2	Denmark	82.5	25	Estonia	71.0	50	Kuwait	60.3	94	Guatemala	50.7	132	Cameroon	42.1
3	Sweden	80.6	26	South Korea	70.9	51	Montenegro	60.2	95	Algeria	50.5	133	Venezuela, RB	42.0
4	Norway	80.1	27	Israel	70.7	52	Argentina	59.6	96	Bolivia	50.4	134	Nigeria	41.9
5	Finland	79.3	28	Italy	70.2	53	Albania	58.8	97	Uzbekistan	50.3	135	Niger	38.3
6	Ireland	79.0	29	Lithuania	70.0	54	Colombia	58.7	98	Rwanda	49.9	136	Chad	38.2
7	Germany	78.8	30	Slovakia	69.3	55	Peru	58.7	99	Senegal	49.6	137	Guinea	37.3
8	Netherlands	78.4	31	Latvia	68.3	56	Jamaica	58.5	100	Egypt, Arab Rep.	49.5	138	Burundi	36.5
9	United Kingdom	78.4	32	Poland	68.3	57	China	58.4	101	Tajikistan	49.5	139	Afghanistan	36.2
10	Luxembourg	78.4	33	Cyprus	68.1	58	Serbia	58.2	102	Lebanon	49.4	140	Ethiopia	36.0
11	Austria	78.2	34	Iceland	67.9	59	Dominican Rept	58.1	103	Gabon	49.3	141	Mozambique	35.6
12	Australia	77.8	35	United Arab Emir	67.6	60	Belarus	58.1	104	Eswatini	49.1	142	Togo	34.5
13	New Zealand	77.7	36	Chile	67.5	61	Georgia	58.1	105	Honduras	48.8	143	Haiti	33.6
14	Singapore	77.4	37	Costa Rica	66.7	62	Oman	58.1	106	Ukraine	48.6	144	Zimbabwe	32.6
15	Japan	76.5	38	Hungary	66.4	63	Armenia	58.0	107	Gambia, The	48.0	145	Yemen, Rep.	32.5
16	Canada	76.2	39	Romania	66.0	64	Thailand	57.8	108	Nepal	47.4	146	Liberia	24.2
17	Belgium	74.7	40	Uruguay	65.8	65	Botswana	57.5	109	Lao PDR	47.3	147	Congo, Dem. Rep.	20.2
18	France	74.6	41	Mauritius	65.6	66	North Macedon	57.2	110	Trinidad and Tobag	47.2			
19	United States	74.1	42	Croatia	64.7	67	Saudi Arabia	57.1	111	Cambodia	47.1			
20	Portugal	72.7	43	Greece	64.6	68	Indonesia	57.1	112	Sierra Leone	47.1			
21	Spain	72.1	44	Malaysia	64.0	69	Brazil	56.9	113	Malawi	46.9			
22	Czech Republic	72.1	45	Panama	62.8	70	Kazakhstan	56.8	114	Iran	46.5			
23	Slovenia	72.0	46	Cuba	62.4	71	Jordan	56.7	115	Kenya	46.3			
			47	Bulgaria	62.4	72	Morocco	56.3	116	Zambia	46.0			
			48	Qatar	62.1	73	Mongolia	56.0	117	Bangladesh	45.8			
						74	Tunisia	56.0	118	Myanmar	45.1			
						75	Azerbaijan	56.0	119	Mali	44.9			
						76	Bahrain	55.9	120	Iraq	44.9			
						77	Ecuador	55.7	121	Tanzania	44.4			
						78	Turkey	55.6	122	Burkina Faso	44.3			
						79	Sri Lanka	55.4	123	Congo, Rep.	44.3			
						80	Philippines	55.1	124	Mauritania	44.1			
						81	Paraguay	55.0	125	Pakistan	44.1			
						82	Vietnam	54.7	126	Angola	43.8			
						83	El Salvador	54.2	127	Lesotho	43.7			
						84	Cabo Verde	53.8	128	Cote d'Ivoire	43.4			
						85	Namibia	53.8	129	Benin	43.1			
						86	Bosnia and Herz	53.8	130	Uganda	43.0			
						87	Russian Federat	53.6						
						88	Ghana	53.4						
						89	Nicaragua	53.3						
						90	South Africa	53.0						
						91	Moldova	52.6						
						92	India	51.3						

فراشاخص توسعه نمایش دهنده همه ابعاد توسعه در حوزه‌های سیاسی-حقوقی، اقتصادی و کسب و کار، حوزه اجتماعی و فرهنگی، حوزه توانمندسازی فردی و حوزه طبیعی است. فراشاخص توسعه تجمیعی از ۱۳ کلان شاخص، که شامل ۱۲۴ زیر شاخص و ۷۳۴ نماگر توسعه است.

همانطور که در نمودار بالا مشاهده می‌شود، ایران در فراشاخص توسعه در رتبه ۱۱۴ از ۱۴۷ کشور جهان قرار دارد و با نمره ۴۶.۵ پایین‌تر از میانگین جهانی که ۵۶.۶ است قرار گرفته و در بین کشورهای توسعه یافته در وضعیت هشدار (نارنجی رنگ) قرار گرفته است.

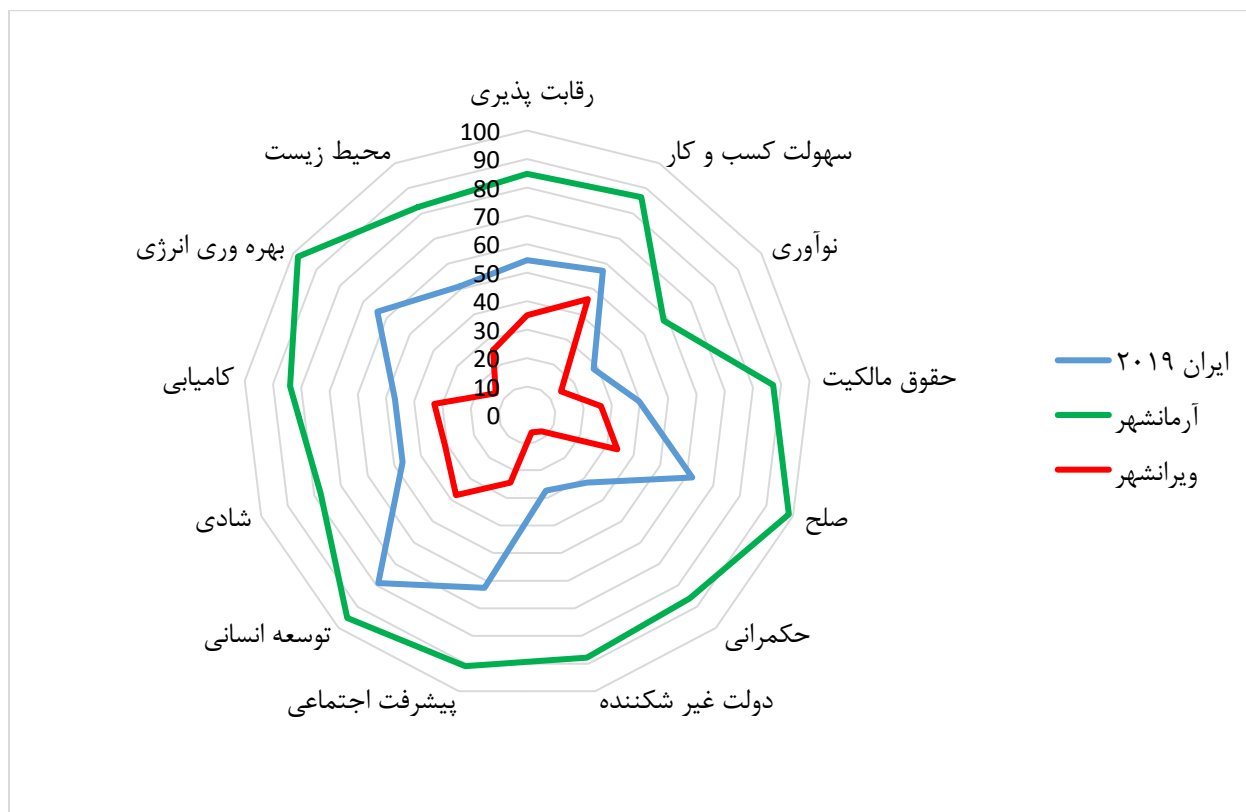
نردبان توسعه

اگر بهترین وضعیت توسعه در دنیای امروز را با عدد ۱۰۰ نمایش دهیم، ایران تنها ۳۹ پله از این نردبان توسعه را طی کرده است و هنوز راه طولانی تا رسیدن به وضعیت امروز کشورهای توسعه یافته دارد.

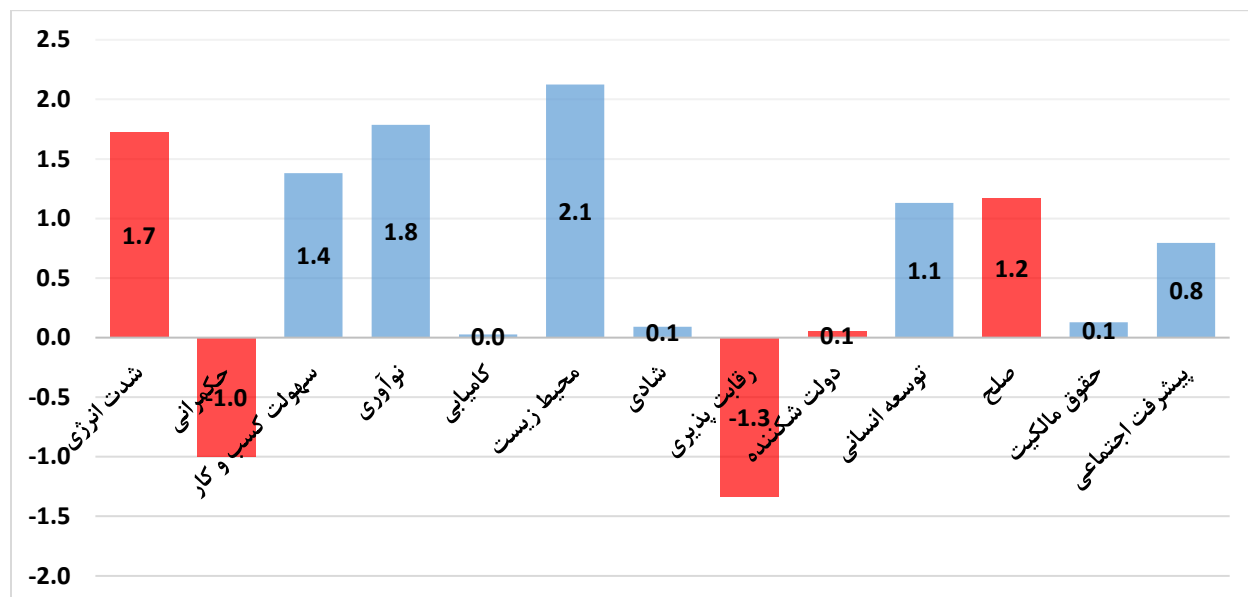
ایران از لحاظ توازن توسعه و اینکه همه ابعاد توسعه به صورت متناسب پیشرفت کرده باشند، وضعیت نامطلوب تری دارد و تنها حدود ۲۵ پله از ۱۰۰ پله را طی کرده است. این به این معنی است که واقع شدن ایران در پله ۳۹ نردبان توسعه محصول پیشرفت نامتوازن در ابعاد مختلف توسعه است.

رادار چارت توسعه

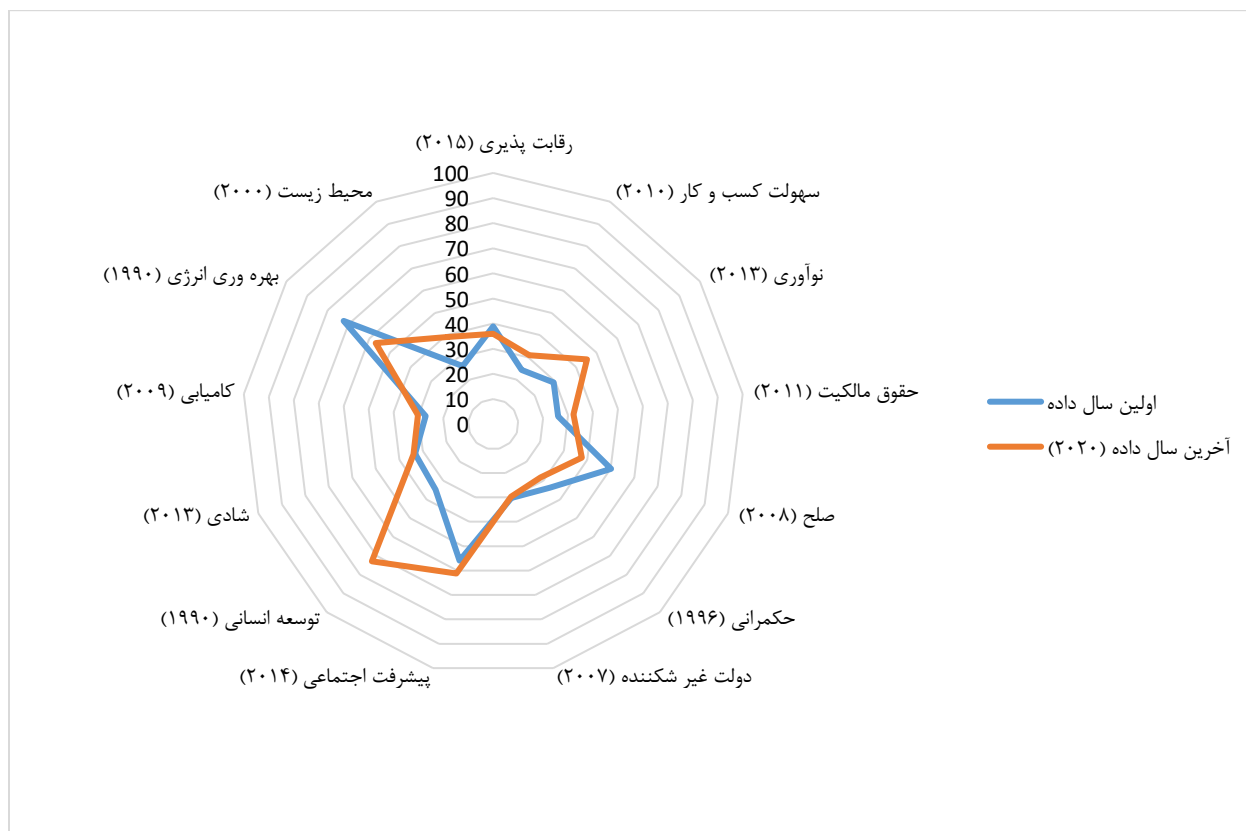
ایران در شاخص‌های توسعه انسانی و پیشرفت اجتماعی وضعیت بهتر و در شاخص‌های سهولت کسب و کار، حکمرانی و دولت غیر شکننده، و همچنین شاخص‌هایی مانند شادی و کامیابی وضعیت بسیار بدی دارد و فاصله معناداری با کشورهای توسعه یافته دارد.

رشد کلان شاخص‌ها

نمودار بالا نشان دهنده نرخ متوسط رشد سالیانه کلان شاخص‌ها در ایران از اولین سال انتشار گزارش هر کلان شاخص است. بر این اساس کلان شاخص‌های صلح، حکمرانی، بهره‌وری انرژی، دولت غیر شکننده، رقابت پذیری در طول دهه‌های گذشته رشد منفی داشته‌اند و در مقابل کلان شاخص‌های پیشرفت اجتماعی، توسعه انسانی، نوآوری، حقوق مالکیت، سهولت کسب و کار و محیط زیست رشد مثبت و رو به بهبود داشته‌اند. شاخص‌های کامیابی و شادی تقریباً ثابت مانده است. البته در ۵ سال گذشته کلان شاخص سهولت کسب و کار نیز روندی به شدت منفی و کاهنده داشته است.

تغییرات کلان شاخص‌ها

نمودار بالا وضعیت این کلان شاخص‌ها را در اولین سالی که داده آنها برای ایران موجود است با آخرین سال انتشار گزارش‌ها نشان می‌دهد. همانطور که در تصویر مشخص است بیشترین بهبود در کلان شاخص توسعه انسانی رخ داده و کلان شاخص نوآوری نیز نرخ رشد قابل توجهی داشته‌است.

نقشه توسعه ایران

حوزه طبیعی	حوزه اجتماعی - فرهنگی	حوزه توانمندی فردی	حوزه سیاسی - حقوقی	حوزه اقتصادی - کسب و کار
تابودی زمین های باتلاقی و چمنزارها	میزان جرم های خشن	دسترسی به آموزش پیشرفته	خدمات عمومی دولت	اندازه بازار
انتشار آلاینده های آب و خاک و هوا	فشارهای ناشی از نرخ و ساختار جمعیت	دسترسی به آب و بهداشت	تعداد مرگ و میر ناشی از خشونت های سازمان یافته خارجی	توسعه اقتصادی نامتوازن
انتشار گازهای گلخانه ای	نرخ فقر نسبت به هر ۱۰۰ هزار نفر	دسترسی به سرتاها یا حداقلی از کیفیت و امکانات	میزان درک فساد	تولید و درآمد ناخالص داخلی سرانه
کیفیت هوا	واردات سلاح	بیاندهای سوء تغذیه و عدم دسترسی به مراقبت های پزشکی	زیرساخت های خدمات عمومی	سپولت ثبت مالکیت
از بین رفتن صحت شیلات	نماد پناهنده ها و مشمولان جابجایی اجباری بر حسب جمعیت	امید به زندگی همواره با سلامتی و دسترسی به مراقبت های پزشکی	عملکرد اقتصادی دولت	امور مربوطه به مجوز ساخت
بیاندهای منفی کشاورزی ناکارآمد	صادرات سلاح	کیفیت حداقلی زندگی	انشغال سیستم قضایی از گروه های سیاسی و اقتصادی	خروجی های خلاقانه و هنری نوآوری
حفاظت از محیط زیست	درک افراد از میزان جرم در جامعه	آموزش	کارآمدی دولت در ایفای نقش ها و مسئولیت هایش	مسائل حقوقی کسب و کار و تجارت
کیفیت زیست محیطی	ساختارمندی	دسترسی به دانش اولیه	محیط تسهیلات سرمایه گذاری	سپولت ثبت مالکیت
مدیریت پسماند	سپولت دسترسی به سلاح های سبک و کوچک	دسترسی به بهداشت و آب آشامیدنی	مداخلات خارجی	مهاجرت نیروی انسانی و فرار مغزها
میزان تصفیه فاضلاب	میزان خشونت های داخلی	سلامتی	کیفیت نهانها	سپولت دسترسی به برق
محافظة از تنوع زیستی و زیستگاهی	تعداد پناهنده ها و مشمولان جابجایی اجباری بر حسب جمعیت سرمایه انسانی و تحقیق	دسترسی به سرمایه انسانی و تحقیق	تعداد کارمندان نظامی نسبت به ۱۰۰ هزار نفر	خروجی های علمی نوآوری
شدت اثری	سرمایه اجتماعی	دسترسی به تکنولوژی های اطلاعات و ارتباطات	حاکمیت بنون استثنای قانون بر همگان	به کارگیری فناوری ارتباطات و اطلاعات
در معرض فزاد سنگین فرار گرفتن (انتشار فزاد)	امنیت و امنیت	امید به زندگی در زمان تولد	کیفیت حکمرانی و حاکمیت قانون	توانایی نوآوری
	حمایت اجتماعی	سلامتی و دسترسی به مراقبت های پزشکی	ساختار امنیتی (تهدیدات امنیتی داخلی و خارجی)	سپولت تجارت فرامرزی
	میان مرگ و میر ناشی از خشونت های داخلی	امید به زندگی همواره با سلامتی	ثبات سیاسی	سپولت دریافت وام
	تعداد نیروی پلیس به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر	سالمی مورد انتظار تحصیل (برای کودکان در سن ورود به مدرسه)	رشد بازار و مبادلات بازاری	میزان مالیات
	فرآیند اجتماعی و سیاسی (انتظای حقوق برابر به همه گروهها)	میانگین تعداد سالهای تحصیل (برای بزرگسالان بالای ۲۵ سال)	حمایت از حقوق مالکیت مادی	حمایت از حقوق مالکیت مادی
	تجهیزات هسته ای و سلاح های سنگین	مهارت نیروی کار	دسترسی به بازار	حل و فصل و شکستگی و پرداخت بندی
	هزینه های جانی و مالی ناشی از تروریسم	فقدان ایمنی فردی	مخارج نظامی دولت	مشارکت مالی دولت در مأموریت های صلح آمیز سازمان ملل متحد
	تعداد زندانیان به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر	حق انتخاب و آزادی فردی	کیفیت مقررات در بخش خصوصی	حمایت از سرمایه گذاران خرد
	شدت خشونت های داخلی	آزادی انتخاب در زندگی	ثبات سیاسی و نبود خشونت و تروریسم	نظام مالی
		حقوق فردی	حق اظهار نظر و پاسخگویی	بازار تولید
		آزادی فردی	احتمال وقوع اعتراضات خشن	افول اقتصادی و فقر
			مشرویت دولت	پویایی کسب و کار
			چند دنگی نخبگان سیاسی	سپولت آغاز کسب و کار
			حقوق بشر و حاکمیت قانون	تربط کسب و کار
			شدت خشونت های سازمان یافته خارجی	حمایت از حقوق مالکیت معنوی
			بی عدالتی علیه گروه های اجتماعی	دسترسی آسان به تسهیلات بانکی و اعتباری
			رابطه با کشورهای همسایه	بازار کار
			بی ثباتی سیاسی	حمایت از حق ثبت اختراع
			نیروهای سیاسی	ثبات اقتصاد کلان
				میزان بهره برداری غیر مجاز از آثار دیگران

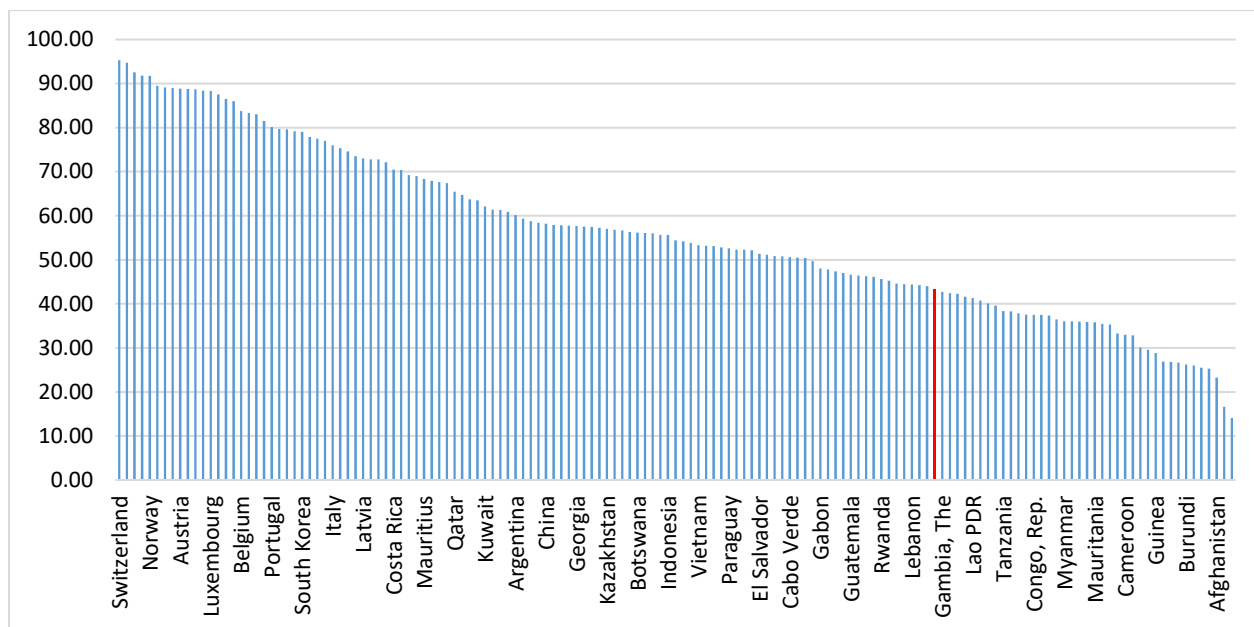
در نمودار بالا نقشه توسعه مشاهده می شود. هر یک از باکس های بالا نمایش گر یک زیرشاخص توسعه است که در سه دسته تقسیم بندی شده است. دسته سبز رنگ نشان دهنده زیرشاخص هایی است که به طور معناداری بالاتر از میانگین جهانی است^۱. دسته زرد رنگ زیرشاخص هایی را نمایش می دهد که حدود میانگین جهانی است و دسته قرمز رنگ هم زیر شاخص هایی است که به طور معناداری^۲ پایین تر از میانگین جهانی است.

^۱ بیش از ۱۵ نمره بالاتر از میانگین جهانی است.

^۲ بیش از ۱۵ نمره پایین تر از میانگین جهانی است.

رتبه توسعه ایران

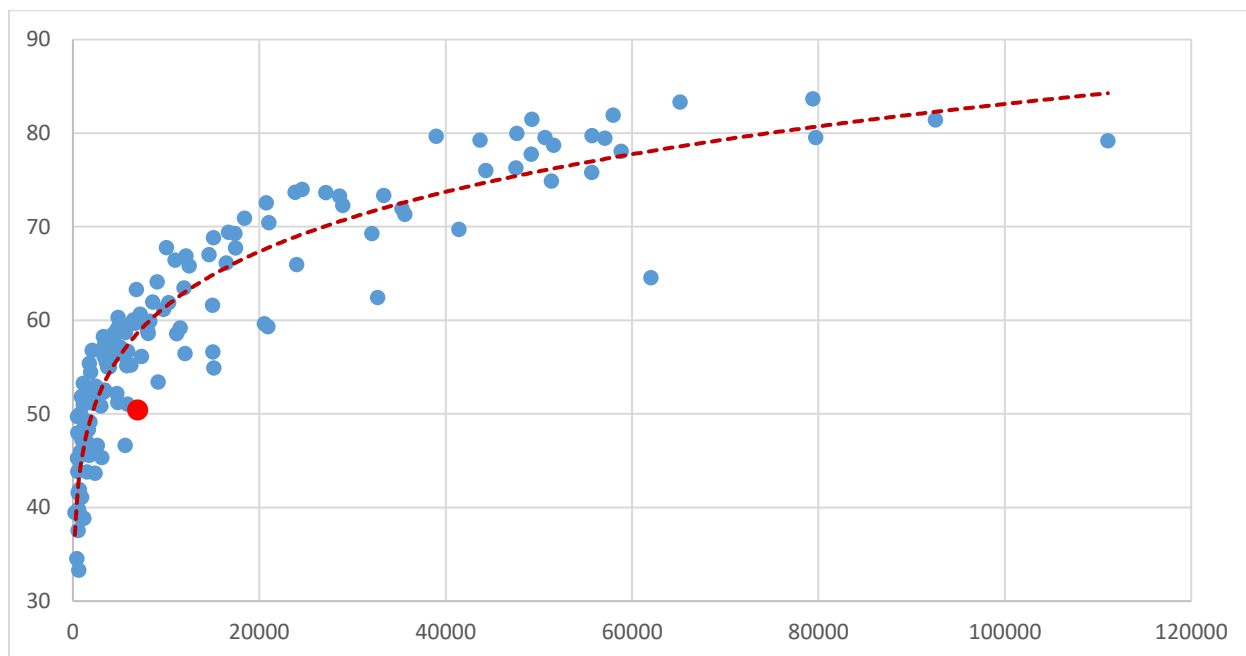

میانگین نمره فراشاخص توسعه^۳ در سال ۲۰۲۰ برای کل کشورهای جهان ۵۶/۶ است، اما نمره فراشاخص توسعه ایران تنها ۴۶.۵ می‌باشد. یعنی ایران از لحاظ توسعه پایین‌تر از میانگین جهانی قرار دارد. بالاترین کشور یعنی سوئیس نمره ۸۳/۷ و پایین‌ترین کشور یعنی جمهوری کونگو نمره ۳۱/۶ را کسب کرده‌اند. در مجموع ایران در بین ۱۴۷ کشوری که داده‌های آنها برای هر سیزده کلان شاخص موجود است، رتبه ۱۰۸ را دارد و در دسته بندی پنج گانه کشورها به لحاظ سطح توسعه^۴، در میانه دسته چهارم (یعنی توسعه در وضعیت هشدار!) قرار دارد.

^۳. فراشاخص توسعه تلفیقی از مجموع ۱۳ کلان‌شاخص توسعه (شاخص کامیابی، صلح، حقوق مالکیت، عملکرد محیط زیست، شادی، توسعه انسانی، حکمرانی، دولت شکننده، پیشرفت اجتماعی، رقابت پذیری، سهولت کسب و کار، شدت انرژی و نوآوری جهانی) و ۱۲۶ زیرشاخص توسعه و ۷۳۴ نماگر توسعه است.

^۴. کشورهای توسعه‌یافته، کشورهای پیشرو در توسعه، کشورهای در آستانه توسعه، کشورهای در دامنه هشدار، و کشورهای در دامنه اخطار (کمتر توسعه‌یافته)!

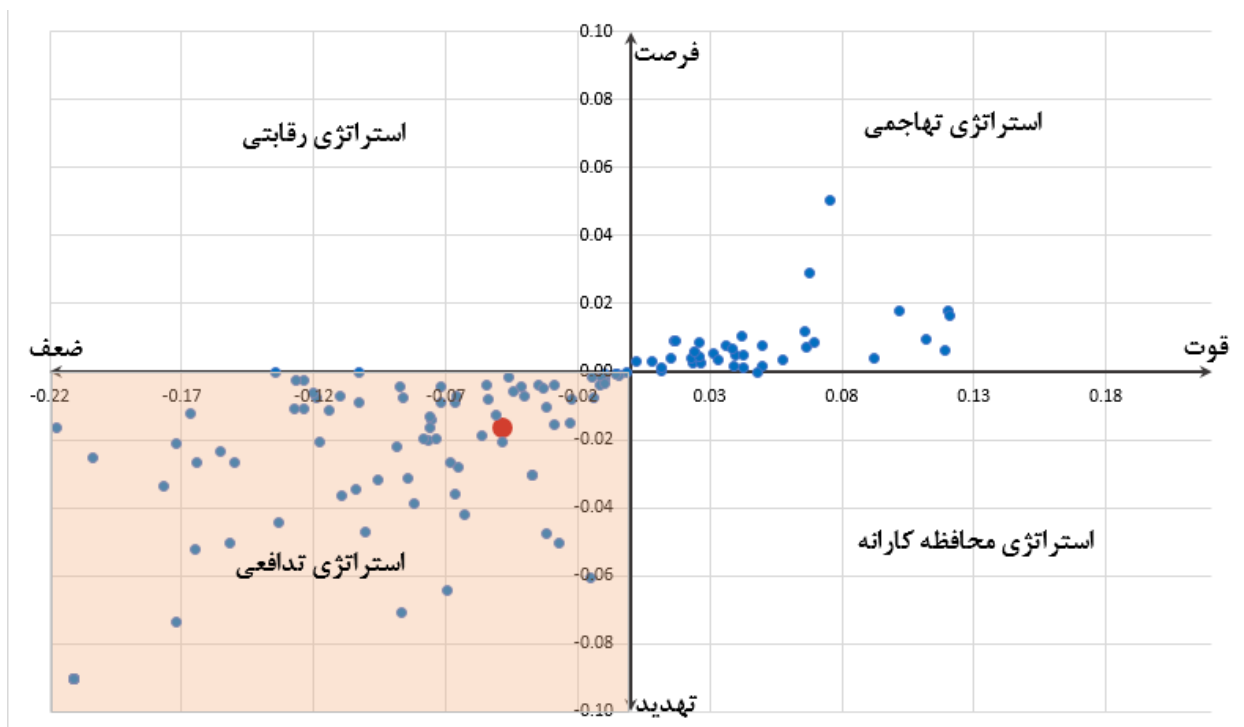
توان تبدیل پول به توسعه

رابطه بین درآمد سرانه کشورها به دلار با فرا شاخص توسعه نشان می‌دهد هر چه کشورها به لحاظ درآمد سرانه وضعیت بهتری داشته باشند، فراشاخص توسعه آنها نیز بهتر است که این رابطه بسیار قوی و معنی‌دار است. اما در این میان برخی از کشورها از درآمدهای بدست آمده بهتر برای توسعه استفاده کرده‌اند و برخی دیگر نتوانستند از این درآمدها در جهت توسعه استفاده کنند که این نشان می‌دهد موانع توسعه را باید نه در درآمد ملی بلکه در ابعاد سیاسی، اجتماعی و در مجموع نهادی جستجو کرد. موانعی که اجازه نداده‌اند درآمد ملی به توسعه تبدیل شود.

ایران در میان ۱۴۶ کشور از جهت توان تبدیل درآمد به توسعه رتبه ۱۴۳ را دارد! یعنی ایران به لحاظ درآمدی می‌توانسته است به صورت بالقوه نمره ۵۷.۱۴ را در فراشاخص توسعه کسب کند، اما در حال حاضر نمره ۴۶.۵ را کسب کرده و حدود ۱۸ درصد پایین‌تر از ظرفیت خود عمل کرده است.

تحلیل استراتژیک جایگاه توسعه ایران

اکثر زیرشاخص‌های توسعه ایران در مقایسه با میانگین جهانی در وضعیت ضعف یا تهدید به سر می‌برند که به این معنیست که تنها استراتژی تدافعی می‌تواند به کنترل بحران و در نتیجه خروج از وضعیت فعلی کمک کند و استراتژی‌های تهاجمی در اقتصاد و سیاست منجر به بحران‌های بی بازگشت خواهد شد. برای تغییر مسیر از استراتژی‌های تهاجمی به تدافعی در عرصه سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی نیازمند پارادایم شیفت یا افق‌گشایی هستیم. به این معنی که فرار از تهدیدهای خارجی و رفع ضعف‌های داخلی باید به اولویت نظام تبدیل شود.